

بررسی تأثیر روش‌های

تشویق و تنبیه

در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان

سال تحصیلی: (۸۵-۸۴)

تقوی خانقاه، سیمین، ۱۳۳۸ - گردآورنده
 بررسی تأثیر روش‌های تشویق و تنبیه در پیشرفت
 تحصیلی دانش‌آموزان سال تحصیلی (۸۵-۸۴) گردآوری و
 تدوین: سیمین تقوی خانقاه -- تهران: بیکران، ۱۳۸۴.
 ISBN: 964-6717-51-9

فهرست‌نویسی بر اساس اطلاعات فیپا.

کتابنامه: ص ۱۱۴۰ - ۱۱۵

۱. آموزش و پرورش کودکان. ۲. تشویق. ۳. کودکان --
 انضباط -- جنبه‌های روان‌شناسی. ۴. تشویق -- جنبه‌های
 مذهبی -- اسلام. الف - عنوان: تشویق و تنبیه در پیشرفت
 تحصیلی دانش‌آموزان سیال تحصیلی (۸۵-۸۴).

۲۷۰/۱۵

LB ۱۱۱۷/۴ ب ۷ ت

م ۸۴-۲۶۷۶۹

کتابخانه ملی ایران

انتشارات
 بیکران

بررسی تأثیر روش‌های تشویق و تنبیه در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان

گردآوری و تدوین : سیمین تقوی خانقاه

ناشر : انتشارات بیکران

نوبت چاپ : اول، پاییز ۱۳۸۴

شمارگان : ۵۰۰۰ نسخه

قیمت : ۱۵۰۰ تومان

شابک : ۹۶۴-۶۷۱۷-۵۱-۹ ISBN: 964-6717-51-9

آدرس: خیابان انقلاب - خیابان ۱۲ فروردین - بین لبافی نژاد و جمهوری

کوچه مینا - پلاک ۷ - طبقه اول - تلفکس: ۶۶۴۹۱۰۱۷

فهرست مطالب

مقدمه	۵
تعریف تشویق و تنبیه	۱۱
ماهیت تشویق و تنبیه	۱۳
تشویق چیست؟	۱۴
تقویت چیست؟	۱۴
جنبه رفتاری تشویق و تنبیه	۱۵
راهبردهای تشویق و تنبیه	۲۵
تنبیه حربه‌ای دو لبه	۳۵
روش تشویق و تنبیه	۵۲
نقش تشویق در تربیت	۵۵
آداب تشویق	۵۹
نقش تنبیه در تربیت	۶۳
آداب تنبیه	۶۷
سخن پایانی	۷۲
نظریات دانشمندان و مربیان در مورد تنبیه	۷۵
۱- نظریه حمایت:	۷۹
۲- نظریه منع:	۸۰
۳- نظریه کیفر دادن:	۸۳

- ۴- نظریه اصلاح: ۸۶
- چند نکته در مورد تنبیه ۸۹
- تشویق و تنبیه از دیدگاه اسلامی ۹۲
- ملاک تشویق چیست؟ ۹۶
- تنبیه انضباطی چیست؟ ۹۸
- تنبیه را چگونه قانونمند کنیم؟ ۱۰۰
- تنبیه در چه صورتی مؤثر می‌افتد یا نمی‌افتد؟ ۱۰۱
- نتایج و آثار نامطلوب تنبیه ۱۰۳
- اولیا و مربیان عزیز مراقب باشید! (تنبیه بدنی) ۱۰۷
- شاید این قصه به یادم آورد که مُعَلِّم هستم ۱۰۹
- دوستان دارم و دوستم باشید ۱۱۲
- منابع و مآخذ ۱۱۴

مقدمه

تشویق و تنبیه یکی از ابزارهای مهم تعلیم و تربیت است که تأثیر شگرفی بر روابط بین انسان‌ها، اصلاح رفتار و انگیزش دارد. این ابزار مانند همه روش‌ها و فنون تربیتی آن‌گونه از حساسیت خاصی برخوردار است که کاربرد به جا و به موقع آن آثار مثبت و سازنده و کاربر نابجای آن سبب بوجود آمدن رفتارهای منفی و مخرب مانند افسردگی، ناکامی، بی‌تفاوتی، تعارض و احیاناً پرخاشگری در بین معلمان و دانش‌آموزان می‌شود. از این مهم‌تر، کاربرد نا به جای تشویق و تنبیه نگرش دانش‌آموز را نسبت به معلم و نظایر آن از عواقب آن می‌شود. تشویق و تنبیه عامل اساسی برقراری روابط انسانی است که در پیدایش، استحکام و توسعه عواطف، احساسات، روابط و درک متقابل تأثیر به سزایی دارد.

نقش حساس تشویق و تنبیه بر دانشمندان تعلیم و تربیت و همه آن‌ها که با آموزش و پرورش کودکان، نوجوانان و جوانان جامعه سر و کار دارند پوشیده نیست. بسیار اتفاق افتاده که با یک تشویق و

یا تنبیه به موقع و به جا و با توجه به شرایط لازم آن، زندگی فردی از مسیری انحرافی به راه راست تغییر یافته و بالعکس، یک تشویق و یا تنبیه به جا سبب گمراهی و تیره‌روزی فرد دیگری شده است. چه بسیار آدم‌هایی را می‌شناسیم که به خاطر ترس و خاطره نساخوشایند و دردآور از یک تنبیه بی‌موقع و غیر عادلانه، برای همیشه درس، کلاس و مدرسه را ترک گفته‌اند. چه خاطرات خوش و جان‌نازاری تشویقی و تربیتی که از معلم یا مدیرمان در ذهن ما باقی‌مانده و همواره خاطره آن روزها و رفتارها را زنده نگه‌می‌داریم. بارها دیده‌ایم که بعضی افراد در توضیح خاطرات زندگی و دوران تحصیلی خود می‌گویند که محبت‌ها و تشویق‌های فلان معلم یا مدیر آن‌ها را به آن رشته علاقه‌مند ساخته است. عده‌ای هم با تأسف، خاطره‌های تلخ خود را برای ما تعریف می‌کنند که رفتار و عمل عجولانه فلان مدیر یا معلم باعث سرخوردگی از درس خواندن و بیزاری آن‌ها از مدرسه شده است.

تشویق و تنبیه از عوامل کنترل‌کننده و جهت‌دهنده در تعلیم و تربیت هستند. همان‌گونه که راننده اتومبیل با در دست داشتن فرمان و گردش آن به چپ و راست خود را در مسیر درستی قرار می‌دهد و از انحراف آن جلوگیری بعمل می‌آورد، مدیر نیز با تشویق و تنبیه مناسب دانش‌آموز و حتی معلمان را در مسیر درست آموزشی و تربیتی قرار می‌دهد. تشویق و تنبیه از اجزاء تجزیه‌ناپذیر تعلیم و تربیت هستند و از نظر سبک، فرایند و ساز و کار همان ویژگی‌های تعلیم و تربیت را دارند. آموزش و پرورش در تعریف، یک عمل آگاهانه برای تغییر رفتار انسان‌ها از یک رفتار موجود به یک

رفتار مطلوب است. عمل آگاهانه برای تغییر رفتار انسان‌ها از یک رفتار موجود به یک رفتار مطلوب است. عمل آگاهانه یعنی این که مدیر و معلمان با برنامه‌ریزی و تعیین راه‌ها و روش‌ها، در یک فاصله زمانی مناسب سبب هدایت رفتار دانش‌آموزان به یک رفتار مورد نظر می‌شوند. اساساً، تفاوت تعلیم و تربیت مدرسه‌ای و غیر مدرسه‌ای در همان اصطلاح "آگاهانه" بودن آن می‌باشد. تفاوت بین روش روییدن گیاهان در جنگل و پروراندن گیاهان در یک باغ توسط یک باغبان مثال خوبی برای درک بهتر تعلیم و تربیت از بعد تشویق و تنبیه می‌باشد.

در جنگل، بوته‌ها و درختان زیادی به طور طبیعی و خودرو می‌روید. اگر چه زمین، آب و هوای جنگل خود می‌تواند بستر مناسبی برای رشد گیاهان باشد، اما در عین حال، رشد در چنین محیطی فقط برای عده‌ای از گیاهان امکان‌پذیر می‌باشد. دانه بسیاری از گیاهان به علت درست قرار نگرفتن در زمین، سایر گیاهان، نرسیدن هوا و نور لازم یا سبز نمی‌شود و یا اگر هم شود در مراحل از بین می‌رود. در جنگل علاوه بر آن که فرصت مساوی برای رشد بوجود نمی‌آید، قید و بندی از نظر نوع درخت، مرغوبیت گیاه و میوه، راستی ساقه، رعایت فاصله‌ها و بروز آفت‌ها و جلوگیری از آن‌ها نیز وجود ندارد. گاهی اوقات لطف زیاد طبیعت شامل حال آن‌ها می‌شود و از نور، حرارت، خاک و باران فراوان برخوردار می‌شوند و گاهی نیز دچار خشم طبیعت می‌گردند و از همه اینها محروم می‌شوند و از بین می‌روند اما، باغ فضای نظام یافته و کنترل شده است که با ترتیب و روش خاصی احداث و با روش‌های خاص

فنی و تربیتی اداره می‌شود. در این مفهوم باغبان فرد کاردانی است که با آگاهی هر نوع گل و میوه‌ای را که بخواهد می‌پروراند و با مراقبت‌های آگاهانه خود گیاهان را به همان شکلی که مورد نظرش می‌باشد پرورش می‌دهد.

یک باغبان کاردان و علاقمند، از مجموعه‌ای از اطلاعات در مورد خرفه‌اش برخوردار است. او می‌داند چه موقع به گیاهان آب بدهد، علف‌های هرزه را وجین کند، کود شیمیایی بدهد و بالاخره سمپاشی کند. دو مطلب دادن کود شیمیایی و سمپاشی کردن بی‌شباهت به موضوع تشویق و تنبیه در تعلیم و تربیت نیست. هر گاه باغبان خواسته باشد به رشد گیاه سرعت ببخشد و حرکت تکاملی گیاه را زیادتر کند، به آن کود می‌دهد. در حقیقت، با دادن کود قسمتی از نیازهای معدنی و آلی گیاه تأمین می‌شود و به این ترتیب، گیاه به سوی شکوفایی و ثمر دهی جلو می‌رود. بالعکس، اگر باغبان تشخیص دهد که یک آفت به گیاه حمله‌ور شده و سلامتی و سیر طبیعی رشد گیاه را به خطر انداخته است و یا احتمالاً سبب مرگ آن خواهد شد، با توجه به نوع آفت سعی می‌کند سمی برای آن در نظر بگیرد و خطرات آفتی را با سمپاشی رفع کند.

در اینجا، اندازه، میزان، غلظت، نوع و تکرار شیمیایی و سم ضد آفت یک بحث تخصصی است که تنها باغبان یا مهندس کشاورزی و سموم دفع آفات می‌تواند اظهار نظر کند. اگر نوع کود شیمیایی و مقدار آن مناسب با نیاز گیاه و زمین نباشد، تمام مخارج و زحمات هدر می‌رود. گاهی اوقات، علاوه بر اتلاف وقت و سرمایه به علت اشتباه تمام کشت از بین می‌رود. اگر باغبانی برای از بین بردن

آفتی، اشتباهاً از سمی دیگر و بی‌موقع استفاده کند، عمل ممکن است خسارت زیادی ببار آورد. از یک نظر ممکن است اساساً آفت از بین نرود. از نظر دیگر امکان دارد ضمن آن که آفت از بین نرفته، گیاه آسیب ببیند. نظر سوم این است که هم آفت و هم گیاه به علت عدم رعایت ظرفیت و توان گیاه از بین بروند. پس، تشویق و تنبیه ابزارهای حساسی در تعلیم و تربیت هستند که بدون داشتن تخصص و مهارت لازم نمی‌توان از آن‌ها بهره مناسب جست. مدیران مدارس به عنوان مسئول اصلی حفظ نظم و انضباط و دادن پاداشی و برانگیختن افراد و اعمال عدالت در سازمان آموزشی وظیفه و مسئولیت سنگینی بر دوش دارند.

تقریباً همه در مورد تشویق و تنبیه چیزهایی می‌دانند، زیرا یا خود آن‌ها را اجرا کرده‌اند، یا کسی در مورد آن‌ها اجرا کرده است. والدین در خانه و معلمان در سطوح گوناگون تحصیلی، بیشتر با تشویق و تنبیه سر و کار دارند. استفاده از تشویق یا تنبیه گاه به طور رسمی و با برنامه قبلی و گاه بدون هیچ برنامه و نیت قبلی صورت می‌گیرد. تقریباً هر کسی در روز نوعی تشویق یا تنبیه را مستقیم یا غیرمستقیم، ارادی یا غیرارادی بر دیگری روا می‌دارد یا کسی بر او روا می‌دارد. اما احتمالاً، کمتر از ماهیت، طرز صحیح کاربرد، دلیل مؤثر یا بی‌اثر بودن و سرانجام، نتایج و عواقب واقعی آن اطلاع دارد. این مقاله به منظور پاسخگویی به سؤال‌های مهم در این زمینه تهیه گردیده است. و در آن به ماهیت، عوامل مؤثر، نتایج و عواقب تشویق و تنبیه بررسی شده است. امیدواریم که برای همه همکاران مفید واقع شود. و از خداوند مدد می‌جوییم. همانگونه که

مَصَّایب بندگان را نادیده می‌گیرد و گناهان آنان را می‌بخشد. به ما نیز توفیق داده تا لغزش‌ها و اشتباهات فرزندانمان را که نونهالان عزیز این مرز و بوم هستند و لغزش‌های آنان ریشه در بی‌تجربگی آنها دارد را نادیده بگیریم و با تسامح از کنار آنها بگذریم و با روشی خردمندانه برای اصلاح رفتار آنان کوشش کنیم.

www.ketab.ir